

Задържането под стража и алтернативните мерки през погледа на практикуващите

Параметри на проучването

- **Профил на интервюираните**
 - Съдии и прокурори, практикуващи в сферата на задържането под стража
 - Други експерти по темата - наказателни адвокати, представители на международни организации и академичната общност с поглед и върху международните аспекти
- **Обхват**
 - 49 интервюирани с различни професионални позиции
 - 14 държави членки (Австрия Белгия, България, Германия, Ирландия, Италия, Нидерландия, Румъния, Полша, Португалия, Франция, Словения, Испания и Швеция) с различна правна култура, различна динамика на наказателната практика
 - от 1 до 5 интервюта в държава (сравнението не е първостепенна цел)

Методология на изследването

- Полуструктурирани интервюта, проведени със съграждани на интервюиращия на майчиния им език, а останалите – на английски
- Общи насоки, използвани за всички интервюта
- Обща рамка от теми и въпроси за интервютата
- Преимуществено интервюирани по телефон или видеоконференция респонденти предвид пандемията Covid -19, малък брой лице в лице

Резултати от проучването

- Преглед и анализ на отговорите на интервюираните в доклад
- Съдържание на доклада
 - вижданията за механизмите, динамиката и мотивите на практиката на задържането под стража (задържане), както и (не)прилагането на алтернативни мерки
 - фокус върху алтернативните мерки
 - Европейската заповед за наблюдение - инструмент за избягване на задържането и/или път за изпълнение на задържането
 - препоръки относно прилагането на задържането и за по-интензивно използване на алтернативите

Оценки за прилагането на задържането

- Мнозинството съдии и прокурори приема, че няма прекомерно прилагане, а само при необходимост, дефинирайки необходимостта различно
 - за едни задържането е крайна мярка спрямо представляващите опасност за обществото (български съдия), или изключителна мярка (съдия от Румъния)
 - други акцентират върху презумпцията за невинност, свободата, изключителния характер на задържането и отдават предпочитание на паричната гаранция (ирландски съдия)
- Адвокатите и другите правни експерти преобладаващо сочат прекомерна употреба

Разширено или ограничително прилагане

- Липсата на подробни данни в повечето държави затруднява сравнителното изследване
- Различни критерии, по които в отделните държави се водят статистиките
 - в някои държави се води задържане до окончателната присъда
 - други отчитат задържане до осъждането на I-ва инстанция
- Ниският дял на задържането в някои страни се обяснява с кратките срокове (България), докато в някои държави тези срокове са по-дълги
- Разширено прилагане спрямо заподозрени чужденци - преобладаваща практика
- **Сравнение** между оценките на интервюираните и данните от *Годишната Наказателна статистика на Съвета на Европа (SPACE I – 2020)* относно дела на задържаните спрямо затворническата популация по държави

Резултати от сравнението

- Близост между данните за страни с по-нисък или близък до средноевропейския дял (22,5) и оценките на интервюираните за ограничено прилагане
 - Ирландия (16,8) - приоритет на паричната гаранция, но известно покачване на броя задържания
 - Румъния (23,3) - ограниченото прилагане
 - Словения, Полша, България - близо до средните европейски стойности, прилага се като крайна мярка при законоустановените предпоставки, но се приема че може още да се ограничи
 - Испания, близо до средния европейски процент – прилага се главно за сериозни случаи, свързани с наркотици и домашно насилие, тенденция към намаляване продължителността на задържането

Резултати от сравнението - продължение

- Противоречиви виждания за честотата на прилагане, независимо от дела според статистическите данни
 - В Португалия при нисък дял и тенденция към балансирано прилагане се оценява като разширено поради дългата продължителност на задържането
 - В Австрия при дял 22,33 се посочва разширено прилагане спрямо чужденци
 - В Швеция при нисък дял (18,15%) се отчитат голям брой случаи и дълга продължителност на задържането
 - В Германия при нисък дял (16,3%) системното потвърждаване от съда на исканията на прокуратурата за задържане създава възприятие за широко прилагане
 - В Белгия (34,72%) оценката е, че не се прилага като крайна мярка
 - В Италия (31,43%) се отчита лек спад, но се прилага масово към бездомни и чужденци

Задържането – предпочитана мярка пред алтернативните?

- Съдиите и прокурорите
 - едни предпочитат задържането (сигурен и превантивен механизъм)
 - докато други споделят, че следва да се прилага само при необходимост и наличие на законоустановени предпоставки
 - мнозинството признава, че нерядко се игнорират възможните отрицателни последици за задържания и неговите близки
- Адвокатите и някои магистрати споделят че задържането противоречи на презумпцията за невинност и трябва да се прилага рестриктивно и само за тежки престъпления
- Причини за разширеното прилагане – в различна степен според отделните интервюирани
 - Натиск от страна на медии и общественото мнение
 - Политически приоритети
 - Риск от неефективност на алтернативни мерки

Как да се ограничи прилагането на задържането?

- Да се събира допълнителна информация за заподозрения/обвиняемия (извън събраната от полицията) при решаване на въпроса за мярката
 - трудности за намиране на надеждни източници и верифициране на информацията предвид кратките срокове за вземане на решение
 - различни източници на допълнителна информация - адвокатите на засегнатото лице; пробационните и социалните служби, НПО, оторизирани да представят социални доклади (Нидерландия, Германия, Румъния)
 - трудности за събиране на информация за чужденци, бездомни хора
- Преразглеждане/ограничаване на дискрецията (повечето съдии и прокурори приемат, че няма голям простор за дискреция, практиката показва обратното, особено по време на Ковид 19 има нарастване на броя на задържанията, докато делът на престъпността е спаднал)

Обхват и използване на допълнителната информация

- Обхват
 - в повечето страни задължително се събира информация за предишни престъпления и осъждания
 - в други – и информация за трудовия и семеен статус на лицето, вкл. зависимостта на членове на семейството от него, жилищни условия, здравословно състояние
- Всестранна оценка на информацията - както с оглед риска от продължаваща престъпност или укриване от правосъдието, така и потенциалното въздействие на задържането върху лицето и/или неговото семейство
- Има по-голяма относителна тежест по случаи срещу непълнолетни
- По-често прилагане при преглед на вече наложено задържане с цел съкращаване на срока на задържането и по-ранно освобождаване

Алтернативни мерки (алтернатива на задържането или алтернативен път за изпълнението му)

- Ограничено приложение (Австрия, Германия, Нидерландия, Швеция и други) – причини
 - Съмнение в ефективността им срещу предполагаемите рискове (особено при по-тежки престъпления), недостатъчна превенция и сигурност
 - Необходимост от повече ресурси (Белгия, България)
 - Ограничени знания за предимствата - по-евтини, с по-малко негативни последици за заподозрените, начин да се ограничи или съкрати задържането
 - Липса на добре функционираща система за правна помощ
 - Публичен натиск в полза на задържането
- Разширяващо се приложение (Португалия, Италия и др.) и възможност за такова при определени условия – добро поведение на задържания, по-голям избор от алтернативи
- За част от интервюираните не са необходими нови алтернативни мерки, други са за разширяване на електронния мониторинг, въвличане на социалните служби

Видове и най-често прилагани алтернативи

- **Подписка** – явяване пред властите - прилага се най-често в страни с добро сътрудничество между полицията и съдебната власт (България, Румъния)
- **Домашен арест/задължение да не се напуска дома** – по-често без техническо наблюдение
 - според някои трябва да се приравни на задържане и да се прилага по-често, но при ефективен електронен мониторинг
 - в други страни (Полша) липсва такава мярка
- **Парична гаранция** – в малко държави
 - в Нидерландия се прилага често в т.ч. по отношение на граждани на ЕС
 - в Ирландия има приоритет, но сумите са високи, не всеки заподозрян може да си ги позволи, т.е. не е абсолютна алтернатива
 - в България и Полша често роднините събират сумите и това действа възпиращо (да не пострадат техните интереси)

Електронен мониторинг (ЕМ)

- ЕМ - средство за избягване на задържането?
 - Повече от половината интервюирани са „за“
 - Друга част (1/5) са скептични към използването му в досъдебното производство
 - Останалите нямат представа или не могат да преценят ползите и недостатъците
 - Ограничени знания (особено за GPS наблюдения)
 - Мнозинството интервюиране го свързват с домашния арест или задължение за ненапускане на дома, други - със забрана да се посещават определени места (Нидерландия)
- Нов инструмент - в Португалия често се използва в досъдебното производство, в България скоро е въведен, в Италия и Румъния има позитивно отношение към ефективността, но липсват технически устройства

Електронен мониторинг (ЕМ) – предимства и недостатъци

Основни предимства

- избягване на задържането, заподозреният остава със семейството си, запазва социалните си връзки, продължава да работи
- по-ниски разходи от задържането, намаляване на затворническата популация
- гивни и техническо наблюдение позволяват наблюдение на индивида 24/7

• Негативни страни

- риск от неизпълнение и преминаване към задържане (напр. в Белгия въпреки широко използване на ЕМ има голям брой задържани, в Австрия е по-скоро алтернативен път за изпълнение на задържането, но рядко се използва в досъдебното производство)
- риск от засягане на основни права, в т.ч. на други хора

• Алтернатива на ЕМ – наблюдение и контрол чрез мобилни телефони (Ирландия)

Европейска заповед за надзор (ЕЗН)

- ЕЗН е въведена с *Рамково решение на Съвета от 2009 година за прилагане между държавите-членки на Европейския съюз на принципа за взаимно признаване към актове за налагане на мерки за процесуална принуда като алтернатива на предварителното задържане*
- В България транспониращият закон е приет през 2016 г., 4 години след срока
- Алтернативни мерки, които могат да се изпълняват с ЕЗН – подписка, парична гаранция, задължение за лечение на зависимост от наркотици, задължение за съобщаване при промяна на адреса, забрана за посещение на определени места или за среща с определени хора, задържане на паспорта и т.

Европейска заповед за надзор (ЕЗН) - продължение

- Инструмент за избягване или съкращаване срока на задържането, обвиняемите могат да чакат процеса в страната си, за еднакво третиране на чужденците и останалите граждани
- Липса на опит, знания и обучение (Ирландия, България, Испания, Белгия, Полша, Румъния, Швеция)
- Инерция, нежелание за промяна или предпочитание към други инструменти (Австрия)
- Скептицизъм, ограничаване до по-леки престъпления
- Опасения от забавяне на производството или осуетяване на наказателната отговорност
- Обективни трудности за прилагането на ЕЗН при трансгранични случаи (например, обвиняем е чужденец, живеещ в една държава, а работещ в друга)

Препоръки за използване на ЕЗН

Към институциите на ЕС

- Повече разяснения на рамковото решение – подчертаване на предимствата и мерки за преодоляване на недостатъците
- Стимулиране на сътрудничеството между държавите членки, по-силно хармонизиране на законодателствата им, по-добра и бърза комуникация между техните институции, между държавите и ЕС
- Осигуряване на достъп до необходимата информация в отделните държави напр. чрез централни институции във всяка от тях в подкрепа на съдебната власт по трансгранични случаи, създаване на база данни по случаи на ЕЗН, общи обучения

Препоръки за използване на ЕЗН - продължение

Към държавите членки

- Разясняване на ЕЗН и обучение на компетентните органи, вкл. и на адвокатите с оглед на тяхната важна роля да поискат и поощрят използването на ЕЗН
- Осигуряване на информация – напр. от централен орган (в Нидерландия има Международно бюро, от което прокурори и съдии търсят и намират информация и съдействие по въпроси за международни контакти)
- Въвеждане на по-бързи и опростени процедури
- Допълнителни ресурси – за персонал, разходи за превод и т.н.
- Мерки за укрепване на взаимното доверие (пример с ЕЗА и неизпълнението ѝ заради лоши условия в затворите)

Препоръки за разширяване на приложението на алтернативите

- Избор на мярка, подходяща за всеки конкретен случай
- Събиране на повече информация за заподозрения (неговата личност, социално обкръжение и други) за вземане на подходящото решение
- Обосновано обяснение, защо не е приложена алтернативна мярка (адвокатите)
- Изследване на ефективността на алтернативите и оценка на риска
- За дребни престъпления да се прилагат алтернативи: прехвърляне на производството (и изпълнение на санкцията) в държавата по постоянно местоживееене, оборудване на апартаменти с възможности за надзор, предварителна пробация и настаняване в приемни центрове (НПО, Червения кръст), различни форми надзор от определени общности, забрана за напускане на страната, електронно наблюдение и ЕЗН

Препоръки за разширяване на приложението на алтернативите – продължение

- По отношение на чужденците
 - да се отчитат различията в статуса им (граждани на ЕС или на трети държави; туристи, мигранти, бежанци и т.н.) с оглед избора на подходящи алтернативи
 - информиране на чужденците и техните адвокати за алтернативните мерки
 - подобряване на преводаческите услуги
- Достъп до компетентна правна помощ за гарантиране на процесуалните права на обвиняемите, вкл. за подкрепа на искането за налагане на алтернативи Обучение на практикуващите и осигуряване на адекватни материални средства
- Редовно публикуване на успешни примери от практиката
- Засилване на сътрудничеството между държавите членки, подобряване на трансграничните контакти, хармонизиране на стандартите в отделните държави

Благодаря за вниманието!
maria.yordanova@online.bg

Project partners:

Die Senatorin für
Justiz und Verfassung

**Freie
Hansestadt
Bremen**

INNOVATIVE
PRISON SYSTEMS

CENTER FOR
THE STUDY OF
DEMOCRACY

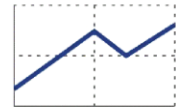

universität
innsbruck
Institut für angewandte
Rechts- und Kriminalsoziologie

INSTITUT FÜR ANGEWANDTE
RECHTS- UND KRIMINALSOZIOLOGIE
IRKS

AGENFOR

European
Strategies
Consulting